

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nika Zupanič

**Sodni procesi proti nekdanjim
voditeljem Rdečih Kmerov v Kambodži (1975–1979)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nika Zupanič

Mentor: izr. prof. dr. Drago Zajc

**Sodni procesi proti nekdanjim
voditeljem Rdečih Kmerov v Kambodži (1975–1979)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Mogočni templji Angkorja poosebljajo kraljevino Kambodžo; ruševina na ruševino, ki v sebi še vedno skriva dušo in veliko skrivnost. Glavni razlog za ponovno vrnitev v to deželo so zagotovo njeni ljudje, Kmeri. Ob poslušanju njihovih življenjskih zgodb jim želiš, da se sploh ne bi rodili pred letom 1979. Tisti, ki so se, so lahko srečni, da sploh lahko te zgodbe še pripovedujejo. Njihova volja do življenja, iskrenost in toplina me je pripeljala do tega, da sem se poglobila v študijo sodnih procesov proti Rdečim Kmerom in grozot, ki jih je ta narod utrpel. Tako je nastalo to diplomsko delo, ob katerem se moram iz srca zahvaliti Kambodži in njenim prebivalcem, ker so me sprejeli odprtih rok, Kao Samrethu, gospodu Hanu, moji mami, posebna zahvala pa gre tudi mojemu mentorju dr. Dragu Zajcu, ki me je med pisanjem tega dela usmerjal na pravo pot. Vsi ste ogromno pripomogli k moji življenjski šoli in duhovni rasti, zato posvečam to delo vam.

»Ljudje hrepenimo po večnosti. Vsak bi rad kdaj stegnil roko k neumrljivosti in ravno zaradi tega nas je tako strah konca, da bi bil le ta prehiter ali nepričakovan, in v tem času, ki nam je bil dan, še nismo dosegli vsega, našli miru v sebi; najbolj pa nas je strah, da bomo umrli kot še eden povprečen Zemljan. Zato naj moje diplomsko delo spomni vse, zakaj so bili prebivalci Kambodže prikrajšani in da glede na vse, kar so prestali, niso povprečni Zemljani, ampak junaki svojega časa.«

Sodni procesi proti nekdanjim voditeljem Rdečih Kmerov v Kambodži (1975–1979)

Pri svojem diplomskem delu sem osrednjo pozornost posvetila sodnim procesom proti nekdanjim voditeljem Rdečih Kmerov v Kambodži. Nasploh svetovni mediji namenijo le malo vrstic dogajanju na tem ad hoc sodišču v Kambodži, kot tudi preostalim ad hoc sodiščem zoper vojnimi zločincem.

V nalogi sem najprej razčlenila nekatere pomembne pojme, kot je razlikovanje besednih pojmov genocid, etnocid in etnično čiščenje, tako da bralec ve, zoper kaj so bili ti nekdanji voditelji obtoženi in bralec tudi ponudi vpogled, kako je med leti 1975–1979 potekalo življenje v Kambodži.

Poskušala sem odgovoriti, zakaj je tako dolgo trajalo, da so se ti sodni procesi sploh začeli, kakšen učinek imajo in ali so sploh smiselni. Glede slednjega sem lažje podala odgovor s primerjalno analizo ad hoc sodišča v Kambodži s še preostalimi ad hoc sodišči, ki so bila prav tako ustanovljena proti vojnimi zločincem. Sodišča, ki sem jih zajela v primerjalno analizo, so: ad hoc sodišče za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji, ad hoc sodišče za vojne zločine v Ruandi, ad hoc sodišče za vojne zločine v Sierra Leone in ad hoc sodišče za vojne zločine v Vzhodnem Timorju.

Pri primerjalni analizi mi je največje težave povzročalo iskanje relevantnih podatkov o teh sodiščih, saj kot sem že prej omenila, tem sodiščem tuji mediji ne posvečajo veliko pozornosti, podatki iz domačih medijev pa so v Evropi nedostopni.

Ključne besede: vojni zločin, procesi, ad hoc sodišče.

Trials against former leaders of Khmer Rouge in Cambodia (1975–1979)

Main concern in my diploma is about court trials against former Khmer Rouge leaders in Cambodia. Media devote to these trials very little space in general. The same is with other ad hoc courts around the globe.

In my work first of all I revealed some major facts as it is genocide, ethnocide and ethnical cleansing, so the reader knows against which crimes leaders were accused. After that you can get a good look into Cambodian trials.

I tried to answer, why it took so long that these trials started at all, what affect they have and if they have any meaning at all to the victims. I made also comparison of Cambodian trials with other ad hoc court trials as it is: ad hoc court in former Yugoslavia, ad hoc court in Ruanda, ad hoc court in Sierra Leone and ad hoc court in East Tymor.

My major problem by writing this work was to get relevant data about these trials because it is very little written in general.

Key words: war crime, trials, ad hoc court.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
2 RAZVOJ MEDNARODNEGA PRAVOSODJA	8
2.1 Prizadevanje za ustanovitev stalnega mednarodnega kazenskega sodišča	10
3 PRIMERJALNA ANALIZA MED AD HOC SODIŠČI	12
3.1 Jugoslavija MKSJ	14
3.2 Ruanda MKSR	15
3.3 Sierra Leone	15
3.4 Vzhodni Timor	16
4 SODNI PROCESI V KAMBODŽI	18
4.1 Pojem genocida in etnocida	18
4.2 Genocid, holokavst in etnično čiščenje	21
4.3 Mučenje in napad na kulturne dobrine	22
5 TEROR RDEČIH KMEROV: ZGODOVINSKI PREGLED	24
5.1 Pojem Khmer Rouge	24
5.2 Režim Rdečih Kmerov 1975-1979	24
5.3 Nadaljevanje spopadov 1979-1998	25
6 VZPOSTAVITEV IZREDNEGA MEDNARODNEGA SODIŠČA	27
6.1 Sestava sodišča	28
6.2 Financiranje sodišča	30
6.3 Zakaj je trajalo tako dolgo do pričetka sodnih procesov?	30
6.4 Česa voditelj Rdečih Kmerov bremini obtožnica?	32
7 ZAKLJUČEK	36
8 LITERATURA	37
PRILOGA A: Intervju s Kaom Samrethom.	41

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Ad hoc sodišča.....	14
Tabela 3.2: Primerjalna tabela med sodišči.....	17
Tabela 4.1: Značilnosti genocida in etnocida.....	21
Tabela 6.1: Kriteriji za zločin.....	33

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Območja genocida.....	21
Slika 6.1: Fotografija izrednega sodišča.....	29

1 UVOD

Kambodža je bila krvava dežela že v času rivalskih starodavnih kraljestev v jugovzhodni Aziji. Najbolj pa je krvavela v času režima Rdečih Kmerov med leti 1975 in 1979. Samo štiri leta so bila potrebna, da so pobili okoli tri milijone Kmerov. Prava številka žrtev ne bo nikoli znana. V tem času so bile med drugim storjene največje možne kršitve človekovih pravic nekega naroda. Posledice so vidne še danes. Kambodža še vedno celi svoje rane in to izredno počasi. Nad narodom, ki se drži načel ene najbolj najbolj miroljubnih religij na svetu – budizma, sta bila hkrati izvedena genocid in etnocid. Milosti za nedolžne in otroke ni bilo. Tisti, ki so ustvarili takšen režim v Kambodži in izvajali takšen teror, bi morali biti za svoja dejanja in svoje zločine primerno kaznovani, da bi bilo pravici zadoščeno in da bi bilo lahko v opozorilo ostalim državam in podobnim režimom. Kazen za te voditelje bi podala veljavo in legitimnost mednarodnemu pravu. Zaradi zanimanja, kaj se v resnici dogaja s procesi proti glavnim voditeljem rdečih Kmerov, sem kar se da natančno preučila sodne procese proti tem voditeljem: kako se izvajajo, kakšna je sestava tega sodišča in kaj se je sploh dogajalo v času režima Rdečih Kmerov. Poudarek v nalogi je predvsem na začasnih oziroma ad hoc sodiščih, na njihovem razvoju skozi čas vse do danes in koliko so takšna sodišča smiselna.

2 RAZVOJ MEDNARODNEGA PRAVOSODJA

Zgodovina mednarodnega pravosodja sega v sredino 19. stoletja, natančneje v leto 1864, ko je bila sprejeta prva Ženevska konvencija. Le ta govori o varstvu ranjenih in varstvu vojakov. Problem te konvencije je bilo njeno dejansko izvajanje, zato so ustanovitelji konvencije pričeli razmišljati o ustanovitvi mednarodnega sodišča. Takrat je ostalo le pri zamisli. Kot nadaljevanje razvoja mednarodnega pravosodja lahko uvrščamo Haaški konvenciji iz 20. stoletja. Obe konvenciji sta prepovedovali uporabo določenih tipov orožja v državah, ki so ratificirale konvenciji. Edini problem teh dveh konvencij je bil ta, da nista ščitili civilnih pravic, preveč je bilo poudarka zgolj na prepovedi orožja.

Prvi tako imenovani vojni mednarodni sodni procesi so bili Leipziški procesi. Na njih so po končani prvi svetovni vojni nemška sodišča sodila svojim vojakom za vojna grozodejstva, povzročena med prvo svetovno vojno.

Tem procesom je leta 1937 sledilo sprejetje konvencije proti terorizmu in sprejetje statuta mednarodnega kazenskega sodišča. Tako konvencijo kot statut je sestavilo in podalo v veljavo Društvo narodov, oboje pa je ratificirala zgolj Indija.

Največji razmah je mednarodno pravosodje doživelo po drugi svetovni vojni. Takrat je bilo ustanovljeno Nürnbergsko sodišče ter sodišče za Daljni vzhod. Obe sodišči sta bili v svojem delovanju uspešni in ravno zaradi vzora teh dveh sodišč je že takrat mednarodna skupnost spet začela močno razmišljati o ustanovitvi mednarodnega sodišča (Media forum 2010).

Nürnbergsko sodišče kot primer prvega „ad hoc“ sodišča je bilo vzpostavljeno za namen sojenjem glavnim nacistom, ki so povzročili zločine zoper človeštvo med drugo svetovno vojno. To sodišče so oblikovale štiri velesile, zmagovalke druge svetovne vojne. Sodišče je začelo delovati 20. 11. 1945. " To, da štirje veliki narodi, ki so polni zmagoslavja in obenem ranjeni, ustavijo roko maščevanja in predajo zajete sovražnike razsodbi prava, je najpomembnejše spoštovanje, ki ga je sila kdajkoli izkazala razumu," je ob otvoritvi sojenja zajel bistvo procesov glavni tožilec Jackson (Delo.si 2010).

Za najhujše zločine povzročene med vojno je takrat odgovarjalo štiriindvajset nacističnih voditeljev. Le ti so bili obsojeni na osnovi treh kategorij kaznivih dejanj:

- ✓ zločini povzročeni zoper mir,
- ✓ vojni zločini,
- ✓ zločini zoper človečnost.

Posebnost teh sodnih procesov je bila osebna odgovornost obsojenih. Sklicevanje na uradni položaj ter ukaze nadrejenih ni bilo več okoliščina za imuniteto pred kazensko odgovornostjo. Obsojeni posamezniki v teh procesih so resnično prvi takšen primer v zgodovini sodnih procesov. Pred temi procesi so vedno odgovornost nosile le države ali narodi, ne pa tudi njihovi voditelji. Običajno je bila državi naložena le vojna odškodnina, reparacija, tu pa tam je prišlo do kakšnega disciplinskega ukrepa posameznim neposlušnim vojakom, to pa je bilo tudi vse.

Na zatožni klopi v Nürnbergu se žal ni znašel glavni in idejni vodja „velike Nemčije“ Adolf Hitler, saj je prej storil samomor. Na zatožni klopi ps so bili: Hitlerjev namestnik Rudolf Hess, poveljnik vojnega letalstva Luftwaffe, maršal Herman Göring, tesni Hitlerjev sodelavec Martin Bormann, kateremu so sodili v njegovi odsotnosti, eden od obtoženih – Robert Ley pa je pred začetkom sodnega procesa storil samomor. Sodišče je skupno izreklo dvanajst smrtnih kazni z obešanjem, tri dosmrtne zaporne kazni, štiri zaporne kazni od deset do petnajst let, ostalim krivda ni bila dokazana. Tik pred izvršitvijo smrtne kazni Göringa je le ta tudi storil samomor.

Lahko rečemo, da so prej omenjeni Nuerenberški procesi postavili temelje za razvoj modernega mednarodnega kazenskega prava. Tukaj je izpostavljeno predvsem načelo osebne odgovornosti, ki je bilo pri takšnih sodnih procesih prvič uporabljeno. Tako so glavna načela Nürnberških sodnih procesov nadalje uporabili tudi pri vseh kasneje ustanovljenih ad hoc sodiščih in pri osnovanju stalnega Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC).

Res pa je, da ni bilo Nürnberško sodišče idealno zasnovano, saj je šlo za retroaktivno sojenje za dejanja, ki so bila kot kazniva določena šele potem, ko so bila storjena. Prav tako so bili na

zatožno klop postavljeni ter obsojeni le nacisti, ni pa bilo nikogar iz strani zavezniških držav, saj so bile zavezniške države tiste, ki so vzpostavile sodišče.

Najbolj sporna je ravno uporaba atomskih bomb, ki sta bili odvrženi nad Japonsko Hirošimo in Nagasaki, nihče pa ni bil za to dejanje odgovoren ali naposled obsojen. Po drugi strani gledano pa je bil dosežek tega sodišča že ta, da so odgovorne za najhujše zločine v zgodovini človeštva sploh postavili pred sodišče in jim dosodili kazen (Delo.si 2010).

2.1 Prizadevanje za ustanovitev stalnega mednarodnega kazenskega sodišča

Po Nürnberških procesih je počasi sledila ustanovitev mednarodne organizacije Združenih narodov s sedežem v New Yorku, v Haagu na Nizozemskem pa je za spore med državami nastalo mednarodno sodišče za vojne zločine (sodišče lahko zaseda tudi drugje, ne le v Haagu). Za tem je na tem področju mednarodnega sodstva vse bolj ali manj obstalo. Sodstvo predstavlja suvereno pravico vsake posamezne države na področju varstva svojih državljanov pa tudi varstva državljanov pred pregonom v drugih državah. Zaradi tega so se države bale, da bi na tem področju v celoti predale svojo suverenost odločanja in zaradi tega je večkrat ideja o ustanovitvi stalnega mednarodnega kazenskega sodišča bila potisnjena v ozadje.

Šele junija leta 1998 je bil na Rimski konferenci podan predlog za ustanovitev stalnega Mednarodnega kazenskega sodišča. Tako je bil leto kasneje 1999 sprejet Rimski statut, ki govori o ustanovitvi tega sodišča. Pri sestavi samega statuta je pomagala nevladna mednarodna organizacija Amnesty International. Statut je podpisalo devetdeset držav. Sodišče je dejansko začelo z izvajanjem svojega dela 1. 7. 2002¹, takoj po ratifikaciji šestdesetih držav o delovanju tega sodišča. Stalno Mednarodno kazensko sodišče je pristojno za sojenja v primerih genocida, zločinov zoper človečnost, agresijo in zoper vojna hudodelstva. To sodišče lahko izvaja svoje pristojnosti, ko domača sodišča nočejo ali ne morejo soditi.

¹ Kot prvo v zgodovini zabeleženo mednarodno sojenje je potekalo leta 1474, ko je sodišče Svetega rimskega cesarstva v sestavi 28 sodnikov obtožilo mestnega guvernerja Petra von Hagenbacha za hudodelstva, storjena zoper božje pravo in človečnost. Obsodili so ga na smrtno kazen, ki je bila tudi izvršena (Zagorac 2001, 22). Dandanes je seveda smrtna kazen moralno sporna in se v demokratičnih državah ne prakticira več.

V petem členu Rimskega statuta so določena vsa kazniva dejanja, ki so v pristojnosti MKS². Ta dejanja so: genocid, hudodelstva zoper človečnost, vojna hudodelstva in agresija (Zagorac 2001, 108–109).

Sodišče je neodvisna mednarodna organizacija in ni del Združenih narodov. Kljub temu so Združeni narodi ustanovili to sodišče in sodišče sodeluje z njimi, je pa popolnoma neodvisno od njih. Sredstva za delovanje črpa od držav članic ZN in prispevkov posameznih vlad, mednarodnih organizacij, korporacij ter posameznikov. Sodišče sestoji iz štirih glavnih organov:

- ✓ predsedstva sodišča,
- ✓ sodne divizije,
- ✓ tožilstva in
- ✓ tajništva sodišča.

Predsedstvo sodišča sestoji iz treh sodnikov, ki imajo mandat treh let. Trenutni sodniki so: Sang-Hyun Song (Republika Koreja), Fatoumata Dembele Diarra (Mali) in Hans-Peter Kaul (Nemčija).

Sodne divizije se delijo na tri dele: predobravnavni oddelek kot prvi, sledi mu obravnavni oddelek in kot zadnji je pritožbeni oddelek. Vsi trije oddelki imajo skupno osemnajst sodnikov.

Tožilstvo predstavlja glavnega tožilca tega sodišča in njegove sodelavce. Tožilec se voli vsakih devet let, kolikor traja njegov mandat. Trenutni glavni tožilec je Luis Moreno-Ocampo (Argentina). Glavna dejavnost tožilstva je zbiranje relevantnih informacij, gradiva, dokazov in raziskovanje posameznih sodnih primerov.

Tajništvo sodišča predstavlja administracija in je nesodni organ tega sodišča. Trenutna predsednica administracije je Silvana Arbia (Italija). Ta organ predvsem skrbi za kader na sodišču, arhiviranje podatkov in ostale procese, ki so bolj tehnične narave.

² MKS: Mednarodno kazensko sodišče; v izvorniku ICC: International Criminal Court.

Sodni procesi, ki so bili ali še trajajo v okviru tega sodišča so:

- ✓ Uganda: proces odprt 2004. Proces zoper voditeljem »Lords Resistance Army« – uporniške vojske na severu Ugande.
- ✓ Demokratična republika Kongo: proces odprt 2004. Proces sovpadajo z Ugando, saj se spopadi med uporniško ter državnima vojskama najpogosteje vrstijo ravno na meji med Ugando in Kongom.
- ✓ Sudan: proces odprt 2005. Proces zoper arabsko-muslimanskim voditeljem uporniške vojske, ki so in še izvajajo nasilje nad staroselskimi ljudstvi v državi.
- ✓ Centralna Afriška republika: proces odprt 2007. Proces zoper voditeljem uporniške vojske, ki deluje v Ugandi in Kongu.

Kar zadeva same kazni, pozna MKS zgolj zaporno kazen (tudi dosmrtno), lahko pa je tudi samo denarna kazen, odvzem premoženjske koristi ali premoženja in sredstev, ki izvirajo neposredno iz tistega kaznivega dejanja (International Criminal Court 2010).

3 PRIMERJALNA ANALIZA MED AD HOC SODIŠČI

Predvsem za Azijo in Afriko je značilno, da se na območjih teh dveh kontinentov človekove pravice ne uveljavljajo in spoštujejo v tolikšni meri kot pa v zahodnem svetu, kjer prevladuje sodobni »zahodni« tip demokracije in njegov institucionalni pravni okvir. Ve se, da je v Aziji in Afriki kulturna, politična in pa pravna tradicija družbe že v sami osnovi bistveno drugačna od zahodne tradicije (Cerar 2002, 17–24). Človekove pravice predstavljajo tisti nujni del ustavne ureditve, ki uveljavlja sodobni koncept zahodnega tipa demokracije. Človekove pravice so pogoj za legitimnost in verodostojnost nekega režima (Arnejčič 2002, 99–102). Če pogledamo, kje so potekale največje kršitve človekovih pravic v 20. stoletju in kje so bila ustanovljena ad hoc sodišča, to le potrjuje prejšnjo trditev.

Tabela 3.1: Ad hoc sodišča

KONTINENT	ŠTEVILO AD HOC SODIŠČ
Azija	2
Afrika	2
Evropa	1

Prvo ad hoc³ sodišče je bilo ustanovljeno leta 1993, in sicer je bilo mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Za tem sodiščem pa so leta 1994 ustanovili še drugo podobno mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za genocid in hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju Ruande.

Zaradi teh dveh prvih sodišč in zaradi njune sodne prakse takrat se je začelo resno razmišljati o ustanovitvi stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Ti dve ad hoc sodišči sta prav tako pripomogli k oblikovanju številnih določb statuta tega prvega stalnega mednarodnega kazenskega sodišča.

Če nadaljujemo z ad hoc sodišči, je bilo naslednje ustanovljeno za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji.

³ Ad hoc lat. za to; za ta primer; v zvezi s tem (Verbinc 1982, 25).

3.1 Jugoslavija MKSJ⁴

Po razpadu Jugoslavije in po osamosvojitvi Slovenije ter Hrvaške je nekoliko kasneje osamosvojitve razglasila Bosna in Hercegovina. Še v istem tednu od razglasitve osamosvojitve je izbruhnila državljanska vojna, vključujoč vse tri strani. Bošnjaki so se sprva s Hrvati borili proti srbskim oboroženim silam, ki so bile uradno sestavljene iz sil Republike srbske in izdatno podprte z orožjem in možmi JNA. Poleti leta 1992 so srbske sile nadzorovale okoli 70 % bosanskega ozemlja, oblegali so Sarajevo, izvajali masakre in izgone nesrbskega prebivalstva oziroma etnično čiščenje. Medtem je hrvaški obrambni svet utrdil svoj položaj v Herceg-Bosni ter jo v praktičnem pogledu priključil Hrvaški. Nacionalno-politični interesi so eno proti drugi obrnili tudi hrvaško in muslimansko stran, dan prej zaveznici, dan kasneje na nasprotnem bregu. Hrvati so tako maja 1993 z orožjem nastopili proti skoraj neobstoječi in slabo organizirani muslimanski vojski BIH, ki je naposled le uspela obraniti muslimanske predele Mostarja ter druge muslimanske teritorije v centralni Bosni.

Varnostni svet ZN je leta 1993 izdal resolucijo o ustanovitvi MKSJ, generalni sekretar ZN pa je poleg poročila o ustanovitvi tega sodišča še predložil predlog statuta bodočega sodišča in tako je bilo v mesecu maju 1993 ustanovljeno prvo ad hoc sodišče MKSJ. Pristojnost tega sodišča je omejena na štiri sklope kaznivih dejanj: na kršitve vojnega prava in vojnih običajev, genocid ter hudodelstva zoper človečnost. Prav tako je pristojnost sodišča omejena zgolj na fizične osebe. Krajevna pristojnost je omejena na ozemlje nekdanje Jugoslavije, časovno pa na vsa dejanja, storjena po 1. 1. 1991. Sodišče je razdeljeno na tri organizacijske dele: sodne senate, urad tožilca in tajništvo. Prvotno je bilo 11 sodnikov, zaradi preobsežnega dela pa so leta 1998 spremenili statut in povečali število sodnikov na 14. Do ponovne razširitve je prišlo še leta 2000, ko se je število sodnikov spet povečalo in sicer na 16. Sodnih senatov je seveda več znotraj sodišča. Posamezni sodni senat lahko sestavljajo trije stalni sodniki in največ šest ad litem⁵ sodnikov. V pritožbenem senatu, ki je sestavljen iz sedmih članov, pa so lahko samo stalni sodniki. MKSJ lahko izreka samo zaporne kazni in pri tem se mora upoštevati splošna praksa izrekanja zapornih kazni na sodiščih nekdanje Jugoslavije (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 2010). Sodišče je do leta 1999 hujših zločinov obtožilo okoli 160 oseb, med njimi voditelja bosanskih Srbov Radovana

⁴ Mednarodno kazensko sodišče Jugoslavije

⁵ Sodniki, ki jih Generalni sekretar ZN na zahtevo predsednika MKSJ imenuje v sodne senate. V zadevi, ki jim je dodeljena, so ti sodniki tako kot stalni sodniki polnopravni (Zagorac 2001, 42).

Karađića, glavnega človeka Slobodana Miloševića v BIH, kateremu bi pomagal uresničiti idejo o veliki SRBIJI.

3.2 Ruanda MKSR⁶

V Ruandi živita dve glavni plemeni: Hutujci in Tutsiji. Tutsiji so v preteklosti vladali plemenu Hutujcev. Prvo kolonialno obdobje je zaostriło odnose med tema dvema plemenoma, ker so takrat v času Belgijske kolonije Tutsiji predstavljali aristokracijo. Ravno zaradi tega so Hutujci začeli sovražiti Tutsije, saj so ti bili zanje neke vrste rasni sovražniki. Hutujci so zahtevali v državi enakopravnost in to so tudi dobili, ampak le za kratek čas. Zaradi svoje divje narave je ta zahteva po enakopravnosti prešla v nadvlado Hutujcev, ki so se začeli nečloveško izživljati nad Tutsije. Tako so Hutujci z vodstvom Habyarimana začeli kršiti temeljne človekove pravice, pričel se je krvavi genocid nad Tutsiji.

Varnostni svet ZN je s podobno resolucijo kot predhodno MKSJ 8. 11. 1994 ustanovil MKSR. Za razliko od MKSJ to sodišče ni stvarno pristojno za kršitve zakonov in običajev v vojni. Krajevna pristojnost sodišča prav tako ni omejena na ozemlje Ruande, ampak tudi na ozemlje sosednjih držav, če je domnevni storilec hudodelstva državljan Ruande. Sodišče je pristojno za vsa hudodelstva, storjena med 1. 1. 1994 in 31. 12. 1994. Sodišče sestoji iz treh sodečih senatov in enega pritožbenega senata, tožilca in tajništva. Senate sestavlja 16 neodvisnih sodnikov, niti dva od teh sodnikov pa ne smeta biti državljana iste države (Zagorac 2001, 181). Stroške za delovanje sodišča nosijo izključno ZN. Na zasedanju sodišča so najprej na zatožno klop poklicali osem oseb, odgovornih za genocid v Ruandi. Zaradi pomanjkanja dokaznega gradiva so oprostili tri osebe, eno osebo pa so še dodatno obtožili, tako da na koncu znaša število obtoženih šest oseb (International Criminal Tribunal for Rwanda 2008).

3.3 Sierra Leone

Generalni sekretar ZN je 4. 10. 2000 pripravil osnutek in poročilo, ki v sodelovanju med državo Sierra Leone in ZN govori o potrebni ustanovitvi posebnega ad hoc sodišča za Sierro Leone. To sodišče uporablja tako mednarodno kot tudi domače pravo države Sierra Leone. Tako je bilo sodišče ustanovljeno leta 2002, torej isto leto kot je bila uradno končana

⁶ Mednarodno kazensko sodišče Ruande

državljanska vojna, v kateri je bilo približno petdeset tisoč žrtev. Za pokole so bili obtoženi uporniški voditelji organizacije RUF (Revolutionary United Front). Sodišče je obravnavalo trinajst procesov proti glavnim vojnim zločincem, le od teh sta že pred procesi umrla glavni uporniški vodja Foday Sankoh in njegov pomočnik Sam Bockarie (news.bbc.co.uk 2010).

3.4 Vzhodni Timor

Indonezija je leta 1975 vdrla na območje Vzhodnega Timorja, okupirala ozemlje za naslednjih 24 let in medtem bi naj pobila med 100 in 250 tisoč prebivalcev Vzhodnega Timorja. Mednarodna komisija ZN je leta 2000 predlagala ustanovitev še enega ad hoc sodišča za vojne zločine na tem območju, storjene v času indonezijske okupacije. Sedež ad hoc sodišča so določili v glavnem mestu Indonezije, Jakarti. Zločini so se sicer zgodili na območju Vzhodnega Timorja, ampak napadeni so bili iz strani Indonezijcev, zato sodni procesi potekajo v Indoneziji. Ravno zaradi tega, ker sta tukaj vpleteni dve državi in hudodelstvo ni bilo storjeno znotraj ene države, bi se lahko s temi procesi potemtakem ukvarjalo tudi stalno mednarodno kazensko sodišče.

V sodni proces so vpeljali 18 obtožencev, ki jih je bremenila obtožnica za zločine zoper človeštvo. Samo proti desetim obtoženim so začeli proces, ostalih osem sploh še niso pripeljali na zatožno klop. Od tistih desetih so obsodili samo enega, pa še temu so naložili zaporno kazen borih pet let. To ad hoc sodišče se je do sedaj izkazalo za najbolj nelegitimno in najbolj korumpirano in ima zelo slab pogled v očeh mednarodne skupnosti. Seveda se predvideva, da so sodniki tesno povezani z indonezijsko vojsko, ki ima še vedno glavno besedo v državi (Human and constitutional rights 2008).

Tabela 3.2: Primerjalna tabela med sodišči

Ad hoc sodišče	Kambodža	Jugoslavija	Ruanda	Sierra Leone	Vzhodni Timor
Vzpostavitev	Junij 2003	Maj 1993	November 1994	Avgust 2000	Januar 2000
Ustanovni organi	ZN in Kamboška narodna skupščina	Varnostni svet ZN in generalni sekretar ZN	Varnostni svet ZN	ZN in vlada Sierra Leone	ZN
Sestava	Sodišče za sodno obravnavo Vrhovno sodišče administracija	Sodni senati Urad tožilca Tajništvo	Sodni senati Tožilec tajništvo	Prizivno sodišče Sodišče za sodno obravnavo Tožilec Sodni urad	Ni podatka.
Sklic na mednarodno kazensko pravo	DA	DA	DA	DA	DA
Sklic na državno pravo	DA	DA	DA	DA	DA
Stroški delovanja letno v USD:	20 milijonov \$	100 milijonov \$	100 milijonov \$	24 milijonov \$	Ni podatka.
Število obtoženih	5	160	81	13	18
Število priprtih	4	122	48	11	1
Umaknjene obtožnice/ oproščeni	0	25	9	3	9

Samo zaporna kazen	DA	DA	DA	DA	DA
Število sodnikov	Sodišče za sodno obravnavo: 5 Vrhovno sodišče: 7	L. 1993: 11 L. 1998: 14 L. 2000: 16	16	Prizivno sodišče: 5 Sodišče za sodno obravnavo: 3	3
Krajevna pristojnost	Ozemlje Kambodže	Ozemlje nekdanje Jugoslavije	Ruanda in sosednje države pod določenimi pogoji	Ozemlje Sierra Leone	Ozemlje Indonezije
Časovna pristojnost	17. 4. 1975 do 7. 1. 1979	Vsa dejanja po 1. 1. 1991	Od 1. 1. do 31. 12. 1994	Od 28. 3. 1991 do 18. 1. 2002	1975–1999
Sedež sodišča	Phnom Penh Kambodža	Haag Nizozemska	Arusha Tanzanija	Freetown Sierra Leone	Jakarta Indonezija

Najmanj podatkov obravnavanih ad hoc sodišč je o sodišču za Vzhodni Timor v Indoneziji. Ravno tako se je izmed vseh navedenih to sodišče izkazalo za najbolj neučinkovito. Temu sodišču kar hitro sledi sodišče v Kambodži in Sierr Leone. Sodišče v Ruandi je bilo v primerjavi z ostalimi relativno uspešno, kot najbolj učinkovito sodišče pa se je izkazalo Haaško sodišče proti vojnim zločinom na območju nekdanje Jugoslavije. Morebiti je uspeh tega sodišča ravno v tem, da je njegov sedež bil določen izven meja nekdanje Jugoslavije, v državi, ki ni bila neposredno povezana s temi zločini. Ravno tukaj mogoče tiči razlog za uspeh takšnega sodišča, torej vzpostavitev le tega v popolnoma drugi državi in večja mednarodna sestava. V tem primeru je čim manj nepristranskosti.

4 SODNI PROCESI V KAMBODŽI

4.1 Pojem genocida in etnocida

Genocid sestoji iz grške besede *genos* – rod in latinske besede *occidere* – ubiti (Wikipedia.org 2008). Sam pomen genocida je sistematično uničevanje določene etnične skupine ali celih narodov z ubijanjem in množičnim iztrebljanjem njihovega prebivalstva ter uničenjem njihovih političnih, družbenih, kulturnih in verskih institucij (rtvslo.si 2010). Prvi je pojem genocid uporabil in razložil Raphael Lemkin leta 1944. Poudaril je predvsem to, da genocid ne pomeni nujno fizičnega uničenja neke skupine, rase, naroda, ampak pomeni tudi različne načine, kako uničiti korenine njihovega obstoja (Shaw 2003, 35). Združeni narodi so leta 1948 že razglasili genocid kot zločin proti človeštvu. V Kazenskem zakoniku Republike Slovenije je genocid obravnavan v petintridesetem poglavju in je opredeljen kot kaznivo dejanje zoper človečnost in mednarodno pravo. Genocid, kot ga obravnava Rimski statut mednarodnega kazenskega sodišča, pomeni katero koli od naslednjih dejanj z namenom uničiti neko narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino (Zagorac 2001, 93):

- *pobijanja pripadnikov take skupine;*
- *povzročanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom take skupine;*
- *naklepno izpostavljanje takšne skupine življenjskim razmeram, ki naj privedejo do njenega popolnega ali delnega fizičnega uničenja;*
- *uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini;*
- *prisilno preseljevanje otrok ene skupine v drugo skupino.*

Skozi zgodovino 20. stoletja lahko uvrstimo genocid Otomanskega imperija nad Armenci, Stalinove likvidacije v Sovjetski zvezi, nemško okupacijo Poljske, okupacijo Vzhodnega Timorja in strani Indonezijcev, genocid v Kambodži, genocid v Jugoslaviji in genocid v Ruandi.

Shaw v svoji knjigi o genocidu le za tega predstavi klasifikacijo. Najprej klasificira genocid glede na motiv (Shaw 2007, 132–133):

- odstranitev resnične ali potencialne grožnje;
- razširiti teror med resnične ali potencialne sovražnike;
- zagotovitev gospodarske moči;
- implementirati neko novo prepričanje, teorijo ali ideologijo.

Naposled še dalje opredeljuje genocid glede na tip (Shaw 2007, 132–133):

- genocidni masakr (množični poboj v manjših razsežnostih);
- namenski genocid;
- genocid, povezan s kolonizacijo ozemlja ali konsolidacijo moči;
- genocid, povezan z agresivno ali nepravilno vojno;
- genocid kot vojni zločin zoper človečnost;
- genocid kot rezultat ekološkega uničenja.

Poleg genocida poznamo še etnocid, ki pa za razliko od genocida pomeni kulturno uničevanje etnične skupine, torej je najbolj prizadeta kultura etnije. Etnocid največkrat prizadene šibkejše domorodske ali plemenske skupnosti (primer kolonizacija). Izraža se skozi diskriminacijo, prepoved materinega jezika, vsiljevanje tujih kulturnih vrednot, religije, asimilacija in podobno. V nekaterih primerih se genocid in etnocid vršita sočasno (Južnič 1980). Tako bi lahko na primeru Kambodže v času 1975–1979 lahko govorili o pojavu obeh razsežnosti, s tem da se etnocid ne kaže v vseh prvinah, saj se je še vedno poleg francoskega jezika uporabljal kmerski jezik kot uradni jezik režima. Rasna diskriminacija je bila prisotna pri manjšinah, živečih v Kambodži: Vietnamci, Chamsii oziroma kmerski muslimani ter Kitajci. Rdeči Kmeri bi naj pobili okoli 50 % vseh naštetih manjšin (Google.com 2008).

Kmerom so bile vsiljene tuje kulturne vrednote, vrednote novega gibanja – komunizma. Vrednote le tega so privedli iz Francije v Kambodžo glavni voditelji Rdečih Kmerov, ki so študirali v Parizu. O asimilaciji prav tako ne moremo govoriti, ker gre v tem primeru zgolj za en narod. Rdeči Kmeri so otroke prevzgjajali v svoje vojake, bojavnike. V glavo so jim vcepili, da družina nič ne pomeni, da čustva ne obstajajo in da so vsi šibki njihovi sovražniki. Ko pa govorimo o genocidu, lahko govorimo o pojavu vseh razsežnosti tega pojma v času režima Rdečih Kmerov. Pobili so okoli tri milijone kmerskega prebivalstva, kar pomeni v primerjavi cel slovenski narod, ukinili so vse šole, verske objekte in javne institucije, prepovedali so denar, ljudi so zapirali v koncentracijska taborišča, delovne tabore, zapore in mučilnice.

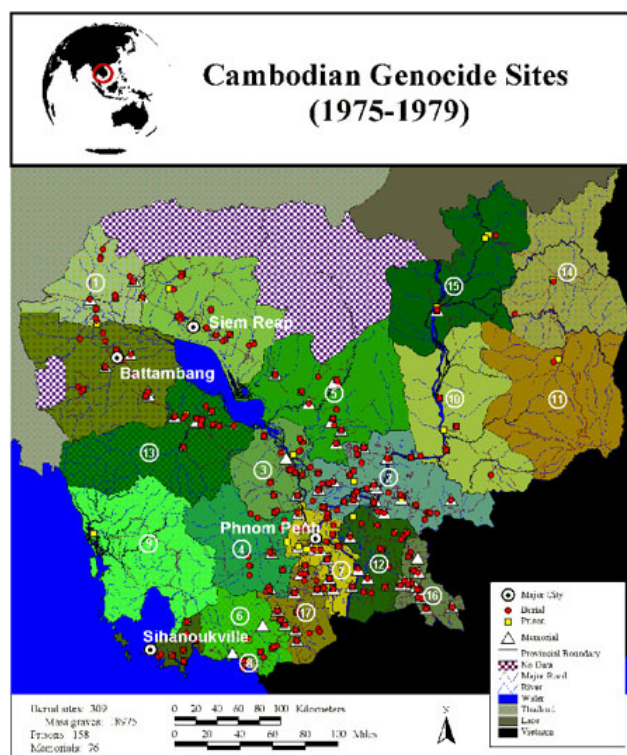
Za boljše razumevanje pojavljanja tako enega kot drugega pojma sem oblikovala tabelo.

Tabela 4.1: Značilnosti genocida in etnocida

ZNAČILNOSTI GENOCIDA	PRIMER KAMBODŽA 1975–1979	ZNAČILNOSTI ETNOCIDA	PRIMER KAMBODŽA 1975–1979
Iztrebljanje celega naroda	✓	Diskriminacija	✓
Uničenje različnih institucij	✓	Prepoved materinega jezika	X
Fizično nasilje	✓	Vsiljevanje tujih kulturnih vrednot	✓
		Asimilacija	X
		»Pranje možganov mlajši generaciji«	✓

Spodnja slika pa prikazuje z rdečo piko vse kraje v Kambodži, kjer so Rdeči Kmeri izvajali genocid, bodisi v taboriščih, delovnih taborih, zaporih ali mučilnicah.

Slika 4.1: Območja genocida

Vir: Yale University (2008).

4.2 Genocid, holokavst in etnično čiščenje

Holokavst nekateri strokovnjaki označujejo kot ekstremno obliko genocida oziroma sistematični genocid. Termin holokavst se v zapisih izključno pojavlja oziroma uporablja v odnosu nemških nacistov do Židov in ostalih nezaželenih skupin (Slovani, Romi, Jehove priče, umsko ali telesno prizadeti in homoseksualci). Le redko nekateri ta termin uporabljajo tudi za definiranje genocida, katerega krivec je bil v letu 1915 Otomanski imperij in je izvajal genocid nad Armenci. Razlika med genocidom in holokavstom je torej ta, da je genocid usmerjen k uničenju nekega naroda, skupine ali rase, holokavst pa pomeni že tisto ključno fazo uničenja oziroma izumrtja tega naroda, skupine ali rase (Shaw 2007, 45–47).

Etnično čiščenje je prav tako posebna oblika genocida. Razlika pri teh dveh terminih je sledeča: genocid je namerno pobijanje določenega naroda, skupine ali rase, etnično čiščenje pa pomeni odstranitev vseh sledi določenega naroda, skupine ali rase iz točno določenega ozemlja in osvojitve tistega ozemlja. Kot takšen primer etničnega čiščenja lahko navedemo pokole v Srebrenici (Shaw 2007, 50–53).

4.3 Mučenje in napad na kulturne dobrine

Režim Rdečih Kmerov je predvsem temeljil na mučenju in uničevanju kulturnih dobrin (samostani, templji itd.). Zaradi tega je potrebno v teoretični okvir umestiti med drugim definiciji mučenja in kulturnih dobrin.

Mučenje se opredeljuje kot protipravno povzročanje resnih bolečin drugemu z določenim namenom. Namen mučenja pomeni maščevalno izživljanje v vojni, pridobivanje informacij ali kaznovanje neposlušnih, še posebej tistih, ki so obsojeni v kaznovalnih postopkih. Z razvojem mednarodnega prava človekovih pravic je pojem mučenja sčasoma postal v večini primerov omejen na ravnanja, za katera je možno izkazati odgovornost nosilcev javne oblasti. Splošna deklaracija o človekovih pravicah ZN iz leta 1948 je v bistvu prvi univerzalni, mednarodnopravni dokument, ki v svojem 5. členu poudarja splošno prepoved mučenja, okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (Bavcon in Korošec 2003, 17–20).

Kulturne dobrine predstavljajo vso tisto premično ali nepremično premoženje, ki je pomemben del zgodovinskih, umetniških in znanstvenih dosežkov dane družbe, torej ljudstva ali naroda. Zaradi njihove narave predstavljajo pomemben simbol dosežkov človeštva, ki presega čas in kraj svojega nastanka. Najpomembnejši mednarodnopravni dokument o zaščiti teh kulturnih dobrin je zagotovo UNESCO konvencija iz leta 1970, ki govori o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninskih pravic na njih (Bavcon in Korošec 2003, 123–129).

5 TEROR RDEČIH KMEROV: ZGODOVINSKI PREGLED

5.1 Pojem *Khmer Rouge*

Khmer Rouge pomeni v francoskem jeziku rdeči Kmer in ta besedna zveza je označevala komunistično partijo Kampučije, današnje Kambodže v sedemdesetih. Po letu 1975, ko so komunisti prevzeli oblast, pa so se preimenovali v demokratično zvezo Kampučije, javnost pa jih je oklicala za Rdeče Kmere. Glavni idejni vodja je bil Pol Pot (pravo ime Saloth Sar)⁷. Leto 1975 so oklicali za leto 0, vsa preteklost je bila izbrisana, ni bilo dovoljeno učiti ali moliti, prepovedana sta bila tisk in uporaba denarja. Komunisti so celotno kamboško prebivalstvo spremenili v neplačano delovno silo na riževih poljih. Vsi ne dovolj vzdržni so bili takoj odstranjeni iz tega sveta. Ostali, ki so vzdržali, so bili duševno mrtvi. Spali so zgolj šest ur, delali osemnajst ur. Vse, kar so dobili v zameno, sta bili dve skodelici riža na dan (Zupanič 2006).

5.2 Režim Rdečih Kmerov 1975-1979

Komunistična stranka v Kambodži se je skupaj v ne preveč lahkem tandemu z Vietnamskimi komunisti in s podporo Kitajske borila proti vojski ZDA, ki je vdrla na območje Kambodže⁸ leta 1970 po ukazu ameriškega predsednika Nixona. Po neuradnih podatkih bi naj ameriški vojaki takrat pobili okoli 150 tisoč civilistov. Iz tega se da sklepati, da je ravno zaradi ekonomske in vojaške destabilizacije Kambodže (zaradi ameriške vojske) Pol Potu uspela revolucija in vzpostavitev strahotnega režima (Shaw 2007, 166–167).

Teror Pol Pota je zavzel celotno med leti 1975 in 1979 tako imenovano »demokratično«
Kampučijo za natanko tri leta, osem mesecev in dvajset dni.

Pol Pot je sestavil posebno agendo Angkarja⁹ v osmih točkah (Ball 1999, 101):

1. evakuacija vseh Kmerov, ki bivajo v mestih na podeželje (torej evakuacija treh milijonov ljudi);
2. ukinitvev trga;

⁷ Nekateri so ga imenovali kar Kamboški mesar (Ball, 1999, 94).

⁸ Takrat še imenovana Kampučija.

⁹ Angkar pomeni v prevodu organizacija. Tako so sebe klicali Rdeči Kmeri.

3. ukinitve denarne valute;
4. ukinitve budističnih samostanov;
5. eksekucija članov Lon Nolove vlade in vojske;
6. ustanovitev posebnih povezovalnih centrov po vsej Kambodži;
7. izgon celotne vietnamske populacije iz območja Kambodže;
8. postavitve enot Rdečih Kmerov na območje s Tajsko in Vietnamsko mejo za zaščito izvajanja in ohranitve revolucije.

Leto 1975 se je štelo za leto nič. V tem času je izgubilo življenje okoli tri milijone ljudi, s čimer je bila hudo kršena glavna in univerzalna človekova pravica, pravica do življenja. Ne le da so ti ljudje izgubili življenje, tisti, ki so preživelih ta teror, so izgubili cele družine in številne prijatelje. Še danes trpijo za paranojo, neizbežnim strahom in veliko praznino, ki jih razjeda. Tudi tisti, ki so se rodili po letu 1979, so se rodili v razsuti državi prizadetih ljudi. Kambodža si še danes ni opomogla od tistih štirih let terorja. Precej je v zaostanku pri izobrazbi, zdravstvu in gospodarstvu in še vedno je prisotna ogromno korupcije v javnih institucijah (Zupanič 2006).

Režim rdečih kmerov se je pričel natanko 17. 4. 1975 in bil zrušen 7. 1. 1979. V tem kratkem času je po uradnih podatkih umrlo okoli tri milijone ljudi, po neuradnih zagotovo še mnogo več. Rdeči Kmeri so staršem odvzeli in v svojo vojsko vpeljali med drugim tudi otroke, ki so bili starejši od 12 let¹⁰, jim „oprali“ možgane in jih prevzgojili v brezčutne bojavnike, sposobne ubiti celo svojo lastno družino. Genocid v Kambodži je pustil v svetu pečat kot najbolj izčrpen izmed vseh množičnih pobojev v 20. stoletju. Prav tako Pol Potov režim velja za enega najbolj mogočnih nad svojim lastnim narodom v človeški zgodovini.

5.3 Nadaljevanje spopadov 1979–1998

Konec režima ni pomenilo tudi konec nemirov, saj so se le ti sprevrgli v državljansko vojno, ki se je končala šele leta 1998. V Kambodžo so vdrle vietnamske vojaške enote, ki so se umaknile šele leta 1989. Po tem letu se je stanje malenkost umirilo, čeprav je gospodarstvo še vedno temeljilo na komunizmu (Chanda 1988). Pol Pota in Sihanouka je ščitila Kitajska (Chandler 1991). Prve volitve so bile organizirane leta 1993. Po njih se je vojaška in politična situacija nekoliko umirila. Delovanje Rdečih Kmerov je bilo skoncentrirano samo še v severnem in zahodnem predelu Kambodže. Vrata so ponovno odprle nekatere šole. Leta 1997

¹⁰ Kmerski izraz Chap teuv pomeni „odvzeto in nikoli več videno“. Po tem principu so Rdeči Kmeri staršem jemali otroke (Ball 1999, 107).

so združeni narodi želeli z organizacijo ponovnih državnih volitev vzpostaviti demokratično vlado, ampak takrat še neuspešno. Komaj leto kasneje po smrti Pol Pota so bile dokončno uničene vojaške in politične frakcije Rdečih Kmerov in v državi so se začeli kazati prvi zametki demokracije (Forsythe 2006) .

Zločini, storjeni v času Rdečih Kmerov, niso bili storjeni le Kmerom ampak celotnemu človeštvu. Vse države se morajo boriti proti temu, da bi se kjerkoli na svetu kadarkoli zgodilo kaj podobnega, kot se je dogajalo v Kambodži.

6 VZPOSTAVITEV IZREDNEGA MEDNARODNEGA SODIŠČA

Pred vzpostavitvijo tega sodišča in še pred pričetkom državljanske vojne je leta 1979 že potekal sodni proces za povzročeni genocid v Phnom Penhu, imenovan Ljudski revolucionarni tribunal. Na tem tribunalu so obsodili oba glavna voditelja: Pol Pota in Ieng Sarya, oba kriva povzročitve genocida, a se niti eden izmed njiju ni pojavil na tribunalu ali odgovoril na poziv tribunala. Tribunal je bil hitro razpuščen in proces je zastaral med skoraj dvajset let trajajočo državljansko vojno. Leta 1996 je Ieng Sary od kamboškega kralja celo prejel še opravičilo, da so mu sodili za genocid. Tako ga sedaj dolžijo drugih grozovitih dejanj v času režima Rdečih Kmerov, genocid pa so opustili, saj mu niti ne morejo ponovno soditi za nekaj, za kar je že bil obsojen, in ker je ta postopek zastaral. Pol Pot kot največji krivec in v bistvu stvaritelj Rdečih Kmerov ni bil in ne bo nikoli obsojen za svoje zločine, saj je umrl leta 1998.

Združeni narodi so že pred samo uradno ustanovitvijo posebnega ad hoc sodišča v Kambodži (leta 1995) določili Yale univerzo kot organizacijo, odgovorno za zbiranje dokumentacije o genocidu v Kambodži in pripravo podatkov ter poročil za prihajajoče procese (Ball 1999, 117).

Nekateri se morda sprašujejo, zakaj so se v te sodne procese vmešali Združeni narodi. Leta 1997 je princ Norodom Ranariddh poslal generalnemu sekretarju Združenih narodov Kofiju Annanu pismo, v katerem prosi za pomoč za vzpostavitev posebnega sodišča in začetka sodnih procesov proti voditeljem Rdečih Kmerov. Združene narode je zaprosil za pomoč zaradi prevelike korupcije v državnem sistemu Kambodže, zaradi pomanjkanja finančnih sredstev za vzpostavitev takšne institucije in ker takšen zločin zadeva celotno človeštvo in ne zgolj Kambodžo, saj so bile kršene temeljne človekove pravice in to je obravnavano kot zločin proti človeštvu. V Haagu na mednarodnem sodišču za vojne zločine teh voditeljev Rdečih Kmerov ne morejo obravnavati. Prvič zaradi tega, ker je bilo Haaško sodišče vzpostavljeno komaj leta 2002, takrat ko se je izredno sodišče v Kambodži že izoblikovalo, in drugič zato, ker Haaško sodišče obravnava samo zločine, storjene med državami ali med narodi, ne pa tudi zločinov med istim narodom znotraj nekega državnega teritorija. Izredno sodišče v Kambodži je v bistvu del Kamboškega sodnega sistema, zato ker procesi potekajo v Kambodži in proti kamboškim državljanom. Takšno podobno vrsto sodišča lahko najdemo le še v afriški državi Sierr Leone in Vzhodnem Timorju v JV Aziji ter mednarodni kriminalni tribunal Ruande in mednarodni kriminalni tribunal nekdanje Jugoslavije, ampak vsako izmed teh sodišč oziroma tribunalov ima svojo specifično strukturo (Roth 2006).

Kamboška vlada in Združeni narodi so po šestih letih medsebojnih pogajanj leta 2003 končno dosegli kompromis in podpisali z zunanjim ministrstvom Kambodže dogovor, da bodo sodili vsem obtožencem za zločin v času terorja Rdečih Kmerov, in sicer po Kamboškem kazenskem pravu. To sodišče mora po dogovoru vključevati mednarodne sodnike in ostale sodelujoče delavce med sodnimi procesi. To je prvo sodišče takšne vrste na svetu in bo pripomoglo ne le modelu sodnih procesov v Kambodži, pač pa tudi mednarodnemu sodstvu.

Leta 2001 je Kamboška narodna skupščina sprejela zakon o ustanovitvi posebnega sodišča, vzpostavljenega zgolj za sodbe zločinom v času režima Rdečih Kmerov. Sodišče so poimenovali „izredna zbornica Kamboškega sodišča za tožbo zločinov storjenih v času Demokratične Kampučije“. Vlada Kambodže je vztrajala pri dejstvu, da morajo biti ti procesi izvršeni za voljo kamboškega ljudstva v sami Kambodži, vključujoč v sodne procese zgolj kamboško osebje in kamboške sodnike z omejeno pomočjo mednarodnega osebja. Zaradi šibkosti kamboškega pravnega sistema in še vedno prisotne veliko korupcije, je kamboška vlada še pred koncem vojne pristala na mednarodno pomoč. Zaprošila je Združene narode, naj jim pomagajo pri vzpostavitvi sodnih procesov proti voditeljem nekdanjih Rdečih Kmerov. Kompromis med obojimi je bil vzpostavljen šele junija 2003. Takrat sta obe strani dokončno določili, kako bo sploh mednarodna skupnost asistirala in sodelovala na samem sodišču in med sodnimi procesi. Samo sodišče deluje neodvisno od Združenih narodov, kljub temu da so Združeni narodi poleg vlade kraljevine Kambodže pomagali ustanoviti to sodišče (Cambodia government 2010).

6.1 Sestava sodišča

Izredno sodišče ima dva nivoja: sodišče za sodno obravnavo in vrhovno sodišče. Sodišče za sodno obravnavo sestoji iz petih sodnikov, od tega so trije kamboški sodniki in dva mednarodna sodnika. Vrhovno sodišče pa sestoji iz sedmih sodnikov, med katerimi so štirje kamboški sodniki in trije mednarodni sodniki. Vse odločitve obeh delov sodišča bodo sprejemali sodniki. Porote to sodišče ne pozna enako kot v slovenskem sodnem sistemu. Vse pritožbene vloge se predstavijo iz sodišča za sodno obravnavo do sodišča vrhovnega sodišča in rzsodbe le tega so končne. Za potrditev rzsodbe morajo na izrednem sodišču soglasno glasovati vsaj štirje sodniki, na vrhovnem sodišču pa vsaj pet sodnikov, tako da ne morejo zgolj rzsoditi le kamboški sodniki, ki imajo v sestavi enega sodnika več.

Slika 6.1: Fotografija izrednega sodišča

Vir: Radio Netherlands worldwide (2010).

Mednarodne sodnike je nominiral generalni sekretar Združenih narodov, torej takrat še Kofi Annan. Iz liste izbranih sodnikov so nato kamboške oblasti izbrale pet najbolj primernih. Vsi sodniki, tako kamboški kot mednarodni, morajo imeti bogate izkušnje v sodstvu, visok ugled in morajo biti popolnoma nepristranski. Vsi izbrani sodniki so morali pred pričetkom procesov opraviti še dodatno izobraževanje na kraljevi sodniški šoli v Phnom Penhu. Pri mednarodnih sodnikih so se osredotočili predvsem na področje izobraževanja o kamboškem pravnem sistemu in dejstev o času režima Rdečih Kmerov, pri kamboških voditeljih pa so se osredotočili na področje poznavanja mednarodnega prava.

O tem, kdo bo/je obtožen, so in še odločata tožilca, eden kamboški in eden mednarodni. Njuna naloga je zbiranje dokazov, seznam tistih, ki bi se jim lahko sodilo in za katere zločine. Svoje delo morata predati dalje dvema preiskovalnima sodnikoma: spet eden kamboški, drug mednarodni. Če se sodnikoma zdi, da je dovolj dokazov za sprožitev postopka, predata primer dalje na izredno sodišče in sprožita začetek postopka. Glavni sodniki na sodišču nato poslušajo vsako posamezno obravnavo, kjer nastopata tožnik in obrambni tožnik. Po preučitvi dokaznega gradiva in nastopu obeh tožnikov se odločijo, ali je obtoženec kriv ali ne. Vsako sodbo morajo sodniki podati tudi pisno z razlago, zakaj so se tako odločili (Yale University 2010).

6.2 *Financiranje sodišča*

Stroški sodnih procesov in delovanja izrednega sodišča v Kambodži bi naj po grobih ocenah bili letno okoli dvajset milijonov ameriških dolarjev, kar je v primerjavi s stroški ostalih podobnih izrednih sodišč najmanj (Sierra Leone: 24 milijonov USD letno, tribunal nekdanje Jugoslavije: 100 milijonov USD, tribunal Ruande: 100 milijonov USD). Izredno sodišče se financira tako iz skupnega fonda prispevkov držav članic Združenih narodov kot iz kamboškega državnega proračuna (Cambodia government 2010).

Trenutno se izredno sodišče srečuje s problemom financiranja, in sicer zmanjkuje virov financiranja iz kamboške strani za plače dvestotih zaposlenih na sodišču. V nasprotnem primeru se bo sodišče zaprlo, kar pomeni, da so leta truda, milijoni dolarjev in začetki nekaterih procesov šli v nič. Računajo, da se bo tako delo sodišča zavleklo do leta 2011, do takrat pa lahko obtoženci že umrejo (Cambodia government 2010).

6.3 *Zakaj je trajalo tako dolgo do pričetka sodnih procesov?*

Dejstvo je, da je v bistvu nemogoče izvajati kakršnekoli sodne procese, dokler vojna traja. Kot sem že prej omenila, je takoj po padcu režima izbruhnila še državljanska vojna, ki pa se je v celoti končala šele leta 1998. Od tega leta naprej je kamboška vlada nemudoma pričela s pomočjo Združenih narodov oblikovati sodišče. Ker sta bili vpleteni obe strani, tako lokalna kot mednarodna, so bila usklajevanja še toliko bolj zapletena in dolgotrajna. Velikokrat je prišlo do nestrinjanj ene ali druge strani, sta se pa morali obe na koncu kompromisno uskladiti, da so lahko zadeve tekle gladko dalje. Najbolj težavni del je bilo usklajevanje mednarodne participacije med trajanjem samih sodnih procesov. Vsa soglasja sta obe strani dosegli šele leta 2003, torej je trajalo celih pet let, da so se pravna podlaga, zakonodaja in sodišče sploh vzpostavila.

Ljudstvo Kambodže je čakalo torej četrto stoletje, da bo naposled pravici le zadoščeno. Voditelji Rdečih Kmerov so sedaj že precej v letih, veliko jih je v tem času že umrlo od starosti in teh kazni sploh ni doletela. Izredna zbornica je kljub vsemu dolžna pravično soditi vsem obtoženim v skladu z mednarodnimi standardi. S temi sodnimi procesi želi Kambodža opozoriti še nekatere obstoječe totalitarne režime po svetu, kaj lahko čaka tudi njihove voditelje in da je pravici na koncu vedno zadoščeno.

Tako Združeni narodi kot zbornica sama so morali biti pri sprožitvi sodnih procesov zoper še živečim nekdanjim Rdečim Kmerom zelo pozorni. Pozorni glede tega, kdo je v času režima Rdečih Kmerov zgolj izpolnjeval ukaze in koga obsoditi resnih zločinov, kot je recimo genocid. Tako so iz sodnih procesov izpustili navadne vojake iz vrst Rdečih Kmerov, katerim sploh ne bodo sodili, pač pa so sprožili sodne postopke zgolj zoper tistim, ki so bili takrat na višjih položajih. Vojake je rešilo predvsem to, da so se leta 1979 po padcu režima predali vladnim oblastem in se pridružili vladnim silam v nadaljnji državljanski vojni. Prav tako se ne bo sodilo sorodnikom že umrlih voditeljev Rdečih Kmerov, saj ti niso krivi za dejanja svojih prednikov (Yale university 2010). Sodili bodo le še živečim nekdanjim voditeljem Rdečih Kmerov.

Težko si je predstavljati, da so se nekateri, ki so nekoč bili na strani Rdečih Kmerov, normalno integrirali v današnjo družbo v Kambodži in da živijo po zapovedih budizma. Po drugi strani pa je treba tudi razumeti, da so Rdeči Kmeri urili za pobijanje nič hudega sluteče otroke, jim prali možgane in jim vsilili principe načel režima Rdečih Kmerov.

Sodišče in Združeni narodi so določili pri vseh sodnih procesih, ki se bodo odvili na tem posebnem sodišču, da bo najmanjša možna kazen pet let zapora, največja možna kazen pa dosmrtna ječa. Glede na to, da so vsi voditelji že zelo stari, jim ne bo potrebno dolgo sedeti za zapahi. Usmrtitev Kambodža nima oziroma so jih prepovedali po vzpostavitvi demokratične monarhije. Prav tako je sodišče določilo, da se po izreku obsodbe na tem izrednem sodišču obtoženec ne bo mogel pritožiti ali prositi za pomilostitev, obtožnica bo končna in je ni moč spreminjati. Prav tako ne bo možno soditi državam ali organizacijam, ki so morebiti pomagale režimu Rdečih Kmerov, sodi se lahko le individualcem, pa še to ne vsem, ampak le tistim, ki so storili zločin kot pripadniki Rdečih Kmerov v obdobju med 17. 4. 1975 in 6. 1. 1979. Tako na primer to sodišče ne more soditi Rdečim Kmerom, ki so zasegli vlak na poti iz Phnom Penha proti Kampotu leta 1994 in na njem pobili enajst kamboških civilistov. S takšnimi primeri se ukvarjajo navadna kamboška sodišča, kjer pa je žal prisotna velika mera korupcije. Preden se je lahko pričel katerikoli izmed procesov na izrednem sodišču, so bili potrebni še predhodni in nujni koraki:

- ✓ narodna skupščina Kambodže je morala ratificirati dogovor z Združenimi narodi glede prava Kambodže;
- ✓ Združeni narodi so zaprosili za finančno pomoč druge države za izvajanje teh procesov;

- ✓ naposled sta obe strani, tako narodna skupščina Kambodže kot Združeni narodi, morali izbrati med kandidati (lokalni in mednarodni), ki so bili najbolj primerni za izvajanje sodnih procesov na izrednem sodišču;
- ✓ sledila je ustanovitev administrativne pisarne;
- ✓ po izboru osebja so še posebej izbirali primerne kamboške in mednarodne sodnike, tožnike in preiskovalne sodnike;
- ✓ po tem postopku je bilo potrebno z dodeljenimi finančnimi sredstvi na koncu še ustanoviti to izredno sodišče, preden se je lahko prvi proces sploh začel;
- ✓ izredno sodišče bo z zadnjim končanim sodnim procesom prenehalo s svojim delovanjem.

Obe strani (kamboška vlada in ZN) nista določili časovne omejitve, kako dolgo lahko ti procesi trajajo. Vse je predvsem odvisno od zbiranja dokazov (kar je precej oteženo glede na to, da so se ti zločini dogajali okoli trideset let nazaj) in od tega, koliko sodnih procesov se bo vršilo ter koliko prič bodo poklicali na sodišče. Vsi sodni procesi potekajo in bodo potekali v glavnem mestu Kambodže, Phnom Penhu, natančneje v Chaktomuk Theatru, ki stoji tik ob sotočju rek Mekong, Bassac in Tonle Sap. Vsi sodni procesi so odprti za javnost, tako za prebivalce Kambodže kot za tujce, razen če so pri sodnem procesu kakšni izredni pogoji, da del procesa poteka za zaprtimi vrati (recimo zaradi zaščite identitete prič). Prav tako se vse procese snema in oddaja po televiziji. Obstaja celo radijski program Women`s Media Centre, ki oddaja v eter zgolj novice o sodnih procesih (Cambodia government 2010).

6.4 Česa voditelje Rdečih Kmerov bremeni obtožnica?

V mednarodnem pravu poznamo tri glavne vrste kršitev. To so kršitve zoper mir, vojni zločini in kršitve zoper človečnost. Kršitve zoper mir so načrtovanje vojne, spodbujanje vojne, izvajanje vojne in kršitve mednarodnih pogodb. Vojni zločini pomenijo vse oblike kršitev vojnega prava, maltretiranje, ubijanje, deportacije civilistov in jemanje talcev. Kršitve zoper človečnost pa so pobijanje, iztrebljanje, zaslužnjevanje civilnega prebivalstva, preganjanje ljudi iz političnih, verskih in rasnih razlogov (Zajc 2008).

Obtožencem se in se bo sodilo za zločine v času režima Rdečih Kmerov tako obravnavane v kamboškem pravnem sistemu kot v mednarodnem. Ti zločini so razvidni v spodnji tabeli.

Tabela 6.2 : Kriteriji za zločin¹¹

ZLOČINI PO KAMBOŠKEM PRAVU	Umor Mučenje Religiozno preganjanje
ZLOČINI PO MEDNARODNEM PRAVU	Zločin zoper mir: načrtovanje vojne, spodbujanje vojne, izvajanje vojne in kršitve mednarodnih pogodb. Zločin proti človeštvu: masovni pobjoj – genocid, zaslužnje, deportacija, zapiranje nedolžnih, mučenje, preganjanje zaradi političnih, rasnih in religijskih nazorov, posilstvo. Vojni zločini: vse oblike kršitev vojnega prava, maltretiranje, ubijanje, deportacije civilistov in jemanje talcev. Uničenje kulture in kulturne umetnosti. Storjen zločin zoper mednarodno zaščitene osebe (npr. diplomati).

Od dokaznega gradiva pri teh sodnih procesih pridejo v poštev vsi dokumenti, ki so povezani s prej omenjenimi zločini v času režima Rdečih Kmerov, vsi fizični dokazi, kot so masovna grobišča in nekdanji zapori ter izjave in pričanja žrtev in prič v tistem času. Dokumentov glede tega je bilo najdenih več tisoč, odkritih je bilo več sto množičnih grobišč po vsej Kambodži. Vse to je že pred časom raziskal in zbral preiskovalni Komite Renakse in dokumentacijski center Kambodže DC-Cam. Vse, kar oba centra hranita, je v celoti dostopno sodišču.

¹¹ Odebeljen tekst pomeni tiste zločine, za katere so bili voditelji Rdečih Kmerov dejansko obsojeni

Vsi obtoženci imajo seveda pravico do pravičnega in javnega sodnega procesa in veljajo za nedolžne vse do dokončne razsodbe, ki bi jih bremenila za krive. Na razpolago imajo določeno časovno obdobje, da se pripravijo na sodni proces. Pravico imajo do pravobranilca. Če si le tega ne morejo finančno privoščiti, jim ga zagotovi država.

Priče, ki jih vpokliče sodišče, imajo pravico do posebne zaščite, na primer do anonimnosti prič in zaprta, nejavna pričanja. Ker so takšna pričanja precej težka za priče, saj morajo podoživljati grozote v času režima Rdečih Kmerov, jim je ponujena tudi brezplačna psihološka pomoč, če zaprosijo zanjo. Težko je govoriti o kakršnikoli odškodnini zaradi kršenja človekovih pravic in povzročitve prizadetosti številnih žrtv, saj govorimo o milijonskih žrtvah. Izredno sodišče še ne ve, kako bo rešilo to situacijo. Razmišljajo zgolj o simbolični poravnavi za vse žrtve, kaj pa je zanje simbolična poravnava, se prav tako ne ve.

Najvišjo kazen bi si seveda zaslužil glavni voditelj Rdečih Kmerov Pol Pot, kot se je sam poimenoval. Pod pravim imenom Saloth Sar¹² se je rodil leta 1925 v vasi sredi Kambodže. Njegov oče je bil premožen pridelovalec riža in imeli so celo stike s kraljevo palačo, kjer je delala njegova teta. Pri devetih letih so ga starši poslali za eno leto v samostan v Phnom Penhu, da se je navadil preprostosti in stroge discipline ter verskih nauk. Tisti, ki so ga poznali, pravijo, da je bil zelo prijeten človek, ki je zlahka navezal stike z drugimi in ni bilo kokoši, kateri bi naredil kaj žalega. Kmalu je dobil od kralja Sihanuka štipendijo za študij v Parizu in se z ladjo tja tudi odpravil leta 1949. Vpisal se je na študij radijske elektrike. Leto kasneje pa se je začel spreminjati in postal je član posebnih celic svojih kolegov iz Kambodže, ki so bili prepričani, da se je treba osvoboditi francoskega kolonialnega jarma. Sar je postal tudi član marksističnega krožka, član francoske komunistične partije in velik nasprotnik kralja Sihanuka, ki mu je omogočil pot v Pariz. Ko se je leta 1953 vrnil v Phnom Penh, je tam prvo leto preživel na osvobojenem ozemlju, ki so ga nadzorovali vietnamski komunisti. Sar je videl, da le ti zagovarjajo zgolj svoje interese in da se bodo morali Kmeri nujno ločiti od njih. Sarova prva ljubezen Maly je zapustila Sara in se poročila z enim izmed glavnih političnih nasprotnikov levičarjev. Sar se je nato v obupu zelo hitro poročil s Khieu Ponnary, ne preveč lepo, ampak zelo inteligentno žensko, na katero se je lahko vedno zanesel. Nekateri celo ugibajo, da če bi se Sar poročil z Maly in ne s Khieu, verjetno sploh ne bi postal Pol Pot. Začel je živeti dvojno življenje, bil je učitelj na zasebni gimnaziji, kjer je bil zaradi svoje preprostosti in človeškosti zelo priljubljen učitelj, v skrivnem življenju pa je delal za

¹² Sar pomeni svetli; to ime so dodali njegovemu prvemu zaradi njegove svetle barve kože.

revolucijo. Leta 1963 se je moral umakniti v džunglo, ker je bil iz strani kralja preganjan. V mesto Phnom Penh se je vrnil šele leta 1975, ko so Rdeči Kmeri vkorakali v prestolnico in jo popolnoma izpraznili. Takrat se je že imenoval Pol Pot¹³. Vsi deportiranci so morali opisati svoje življenje. Če si na primer samo omenil študij, si že končal na poljih smrti. Napačno lahko sklepamo, da je pred svojim režimom Pol Pot zaščitil svojo družino. Na to se ni prav nič oziral, saj je menil, da on ni izjema. Tako je bil njegov najljubši brat ubit med pohodom iz Phnom Penha, njegov drugi brat je delal v komuni, za njegove sestre se ne ve, kako so končale. Prepovedano je bilo uporabljati besedo jaz, lahko se je govorilo le v množini, torej mi. Angkar oziroma organizacija je ponazarjala vse, posameznik pa nič (Seunig 2008, 50–65).

Sodišče je uradno odprlo svoja vrata in pričelo s procesi leta 2006. Do novembra 2007 so sestavili obtožnice in tega meseca so tudi uradno pričeli z aretacijami nekdanjih glavnih voditeljev Rdečih Kmerov:

NUON CHEA: glavni svetovalec Pol Pota, poznan tudi kot brat številka 2. Nuon je študiral v Bangkoku na Tajskem in tam je tudi nastopil s svojo prvo resno zaposlitvijo kot zunanji minister tajske vlade. Kasneje se je pridružil komunistom Kampučije in v času režima Rdečih Kmerov je bil desna roka Pol Pota. Leta 2007 ga je izredno sodišče obsodilo za zločine proti človeštvu. Dodelili so mu danskega odvetnika, ampak ker ni pravočasno prispel na sodišče, je bil njegov proces preložen in se vse do danes še ni pričel.

IENG SARY: po materini strani kitajskega rodu, rojen v Vietnamu tik ob meji s Kambodžo. Pol Pota (pravo ime Saloth Sar) je spoznal med študijem v Parizu. Tam sta se oba spoprijateljila s francoskimi komunisti in njihovo ideologijo ter mišljenje prenesla v Kambodžo. Leta 1975, ob začetku režima Rdečih Kmerov, je Ieng Sary postal zunanji minister Demokratične Kampučije, kot se je takrat imenovala. Poročil se je že v Parizu s Khieu Thirith, sestro Pol Potove žene Khieu Pounary. Proti Iengu naj bi se 4. 2. 2008 pričela uradna obravnava na sodišču, ampak je bila prestavljena, zaradi njegove domnevne hospitalizacije zaradi težav z mehurjem, kot je povedal njegov odvetnik.

KHIEU THIRITH: žena Ieng Sarya in nekdanja ministrica za socialo v času režima Rdečih Kmerov. Khieu in Ieng sta se spoznala v Parizu. Khieu je na Sorbonni študirala angleško literaturo in tako postala prva državljanka Kambodže, ki je diplomirala iz angleške literature.

¹³ Pol Pot pomeni prvi brat.

Tako njenega moža Ienga kot njo so leta 2007 obsodili za zločine proti človeštvu. Khieu je trenutno še v priporu (od 12. 11. 2007), njen sodni proces se uradno še ni pričel.

KHIEU SAMPHAN: prav tako je študiral politologijo in ekonomijo in celo doktoriral v Parizu, kjer se je spoprijateljil s Pol Potom in Ieng Saryem. Ob vrnitvi iz Pariza je bil najprej profesor v Phnom Penhu. V času režima Rdečih Kmerov je zasedel mesto premiera demokratične Kampučije, Pol Pot pa je bil glavni vodja režima. Khieu je 12. 11. 2007 zadela kap, ravno na dan, ko bi moral biti aretiran. Ko so ga mesec kasneje izpustili iz bolnišnice v Phnom Penhu, so ga aretirali in privedli pred izredno sodišče, ki ga obtožuje zločinov zoper človeštvo in zoper vojne zločine. Khieu na začetek procesa še čaka v priporu.

KAING GUEK EAV ali bolje poznan kot DUCH (vojvoda): direktor zapora oziroma in hkrati največje mučilnice v Kambodži Tuol Sleng (S21). Duch je trenutno star 65 let. Obtožnica ga bremeni zločinov zoper človečnost. Po neuradnih podatkih je bilo v S21 med leti 1975–1979 zaprtih najmanj šestnajst tisoč moških, žensk in otrok. O številu lahko sklepajo po fotografijah v S21, saj je bil vsak zapornik S21 ob prijemu fotografiran. Izmed teh šestnajst tisočih bi jih naj prišlo živih iz S21 samo štirinajst. Teh štirinajst se je rešilo s tem, ker so bili za Rdeče Kmere koristni. Eden izmed teh štirinajstih na primer je bil slikar in je moral risati portrete Pol Pota, zato so ga pustili pri življenju. Njega so med drugim poklicali tudi na zaslišanje kot pričó v sodnem procesu proti Kaing Gueku. Kot zanimivost: Duch se je v devetdesetih spreobrnil v vernega kristjana in spremenil svoje ime, da lahko lažje živi v Kambodži. Ko je moral uslužbencem izrednega sodišča pokazati nekatere lokacije smrtnih polj, je bil (po pripovedovanju udeleženi) ganjen do solz. (Google.com 2008). Je prvi izmed obtoženih, zoper kateremu se je pričel sodni proces, in sicer 17. 2. 2009 (ČZP Večer 2009, 7).

7 ZAKLJUČEK

Skozi nalogo sem poskušala čimbolj pregledno prikazati režim Rdečih Kmerov in sodne procese, ki so trenutno v procesu implementacije v Phnom Penhu v Kambodži. Zajela sem vse pomembne zgodovinske dogodke, ki so vplivali na politiko v Kambodži od leta 1975 naprej. Ti dogodki so zelo tesno povezani s kršitvami temeljnih človekovih pravic. Zaradi teh dogodkov se Kambodža še vedno počasi prebuja iz nočne more in se počasi postavlja na noge. V Kambodži je zaradi režima Rdečih Kmerov ne le umrlo ogromno število prebivalcev, pač pa tudi nekatere etnološke in kulturne prvine tega naroda, ki jih je potrebno ponovno oživeti. Krivica, ki se je zgodila temu nedolžnemu in miroljubnemu narodu, ne bo nikoli poplačana ne s sodnimi procesi in ne z vojnimi odškodninami posameznikom. Psihične rane bodo za zmeraj zažrte v ljudeh in more jih bodo preganjale še vse življenje. Opravičila za vsa dejanja Rdečih Kmerov ne bodo nikoli dovolj za vse strahote, ki so jih zadali svojemu lastnemu narodu.

8 LITERATURA

1. Arnejčič, Beno. 2002. Vprašanje človekovih pravic in obrambna vloga države. V *Posvet: Varovanje človekovih pravic in svoboščin v postopkih represivnih organov*, ur. Andrej Anžič, Beno Arnejčič, Rado Bohinc, Miro Cerar, Bečir Kečanovič, Goran Klemenčič, Janez Mekinc, Mojca Ramšak Pešec, Uroš Slak, Gorazd Trpin, Boštjan M. Zupančič, Janez Žirovnik, 99-102. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
2. Ball, Howard. 1999. *Prosecuting war crimes and genocide*. ZDA: University Press of Kansas.
3. Bavcon, Ljubo in Damjan Korošec. 2003. *Mednarodno kazensko pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerza v Ljubljani.
4. Cambodia Government. *Trials against Khmer Rouge*. Dostopno prek: http://www.cambodia.gov.kh/krt/english/introduction_eng/Khmer%20Rouge%20Trials_English.pdf (13. marec 2008).
5. Cerar, Miro. 2002. Človekove pravice v luči ustavne demokracije. V *Posvet: Varovanje človekovih pravic in svoboščin v postopkih represivnih organov*, ur. Andrej Anžič, Beno Arnejčič, Rado Bohinc, Miro Cerar, Bečir Kečanovič, Goran Klemenčič, Janez Mekinc, Mojca Ramšak Pešec, Uroš Slak, Gorazd Trpin, Boštjan M. Zupančič, Janez Žirovnik, 17-24. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
6. Chanda, Nayan. 1988. *Brother enemy: the war after the war*. New York: Collier books.
7. Chandler, David P. 1991. *The tragedy of Cambodian history*. Bangkok: Silkworm Books.
8. ČZP Večer. 2009. Prvi Rdeči Khmer pred sodiščem, (18. februar).
9. Delo.si 2010. *Šestdeseta obletnica procesov v Nuerenbergu*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o100384> (24. junij 2010).
10. Forsythe, David P. 2006. *Human rights in international relations*. United Kingdom: University Press Cambridge.
11. Google.com 2008a. *Cambodias genocide trials threatened by funding crisis*. Dostopno prek: <http://afp.google.com/article/ALeqM5j55EABvAtcWpcgjHsQX50fDXCq8A> (13. marec 2008).

12. --- 2008b. *Khmer Rouge Official Revisits Atrocities by KER MUNTHIT*. Dostopno prek:
http://ap.google.com/article/ALeqM5hEKp0XY_sPnBc_kOhL9FvJXRC4TwD8V2KTPO0 (13. marec 2008).
13. Human and Constitutional rights. *Tribunal in East Timor*. Dostopno prek:
<http://www.hrcr.org/hottopics/IndoTimor.html> (11. julij 2008).
14. *International Criminal Court*. Dostopno prek: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC?lan=en-GB> (24. junij 2010).
15. *International Criminal Tribunal for Rwanda*. Dostopno prek: <http://www.ictt.org/> (13. julij 2008).
16. *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*. Dostopno prek:
<http://www.icty.org/sid/10095> (12. april 2010).
17. Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonializacija*. Maribor: Obzorja.
18. Media-forum. *Varstvo človekovih pravic in mednarodno kazensko sodišče*. Dostopno prek: <http://www.media-forum.si/slo/izobrazevanje/komunikacijske-pravice/program-2003/povzetek-24/> (24. junij 2010).
19. News.bbc.co.uk. *Processes in Sierra Leone*. Dostopno prek:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3547345.stm> (13. april 2010).
20. Radio Netherlands worldwide. *Cambodia*. Dostopno prek:
http://www.rnw.nl/data/files/imagecache/must_carry/images/lead/Cambodia%20Court.JPG (18. april 2010).
21. Roth, Kenneth. 2006. Human Rights Organizations: A New Force for Social Change. V *Realizing human rights*, ur. Samantha Power in Graham Allison, 222-237. New York: Palgrave macmillan.
22. RTVSLO.SI 2010. *Genocid*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/genocid-mracna-stran-clovestva/95032> (13. april 2010).
23. Seunig, Peter. 2008. Polja smrti Rdečih Kmerov. *Revija Radar* (358): 50–65.
24. Shaw, Martin. 2003. *War and Genocide*. United Kingdom: Polity.
25. --- 2007. *What is genocide?*. United Kingdom: Polity.
26. Verbinc, France. 1982. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
27. Wikipedia.org 2008. *Genocid*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Genocid> (13. marec 2008).
28. Yale university. *The Cambodian Genocide Program*. Dostopno prek:
www.yale.edu/cgp (15. marec 2008).

29. Zagorac, Dean. 2001. *Rimski statut mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije.
30. Zajc, Drago. 2008. Predavanja pri predmetu Politika človekovih pravic. Ljubljana, 18. marec.
31. Zupanič, Nika. 2006. V deželi dva tisoč templjev in neskončno smehljajev. *DELO d.d.* (6. december).

PRILOGA A: Intervju s Kaom Samrethom.

INTERVJU S KAOM SAMRETHOM; Kmerom, ki je preživel režim Rdečih Kmerov.

Foto: Nika Zupanič

1. What is happening now with the trials? Was any of the convicted khmer rouge already on a trial and maybe any of the trial already finish? There are five trials among Khmer Rouge leaders in the process, but I think that will all of these convicted leaders die before the end of the trials. They don't deserve such good lawyers as they have them.

2. How people look to these trials? Are they disappointed because it took so long? Of course we are disappointed. This is not justice as we know that about two or even three million people died during their regime.

3. How did you survive this terror between 1975 and 1979 and what were you doing between these 4 years? When the war started in 1970, Angkor Wat and the surrounding temples were closed. I no longer had chance to visit them, just kept learning at school. When Khmer Rouge came to power in April 1975, the town was empty. During the Khmer Rouge regime everyone had to do farming in countryside. Our schools were at the rice paddies: we had to learn how to work to survive, and to stop us from being killed. The Khmer Rouge did not provide enough food, so we had to learn how to find food to eat. For 3 years, 8 months and 20 days, I lived this way. I was one of the lucky ones. I survived that terrible time, but my father and a brother were lost, along with 40 of 46 classmates, and 2 out of 8 million Cambodians. From that time I gained some basic knowledge of farming, carpentry, masonry, fishing, and experience of living. From the experience, I am a good handy man at home.

4. How were the things between 1979 and 1998? What was better and what was still the same? When the Khmer Rouge were toppled by the Vietnamese in January 1979, Cambodia's infrastructure was slowly rebuilt, but the economy was still based on communism. After the general election in 1993, the military and political situation in Cambodia slowly settled. Only the Khmer Rouge were still fighting, and they were limited to the north and west jungle areas of the country. After the election I was able to go back to education. I was on the staff at the Siem Reap Provincial Office of Education. My responsibility was distribute schoolbooks to all the schools in the province. Once, I participated in a Librarian Training course. I had chance to read books, especially history books, which I like very much. Another chance was learning English: I was chosen to study English at the "*Australian Center for Education*" for free, supported by Australian government. I started from level 3, studied hard, and until later became the first staff member, in the Education Dept. of the province, who finished an English course.